

1

‘Steek het in je reet, flikker.’ Of eigenlijk: ‘Shove it up your ass, you faggot.’ Natuurlijk is dat een provocatie. Invoelbaar, ook voor mij, en dat heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat ook ik als kunstenaar zo nu en dan in de clinch kan liggen met opdrachtgevers. Het hoort namelijk bij mijn vak om soms onvoorspelbare dingen te doen. Onvoorspelbare dingen worden doorgaans als ‘spannend’ gezien wanneer ze elders plaatsvinden. Maar wanneer mensen zélf opdrachtgever worden en de kunstenaar iets onvoorspelbaars doet, dan schrikt men daar vaak zo erg van dat het gevolg is: stuiptrekkingen en heel hard NEE roepen.

Ik probeer dit veel voorkomende fenomeen doorgaans al in het beginstadium te voorkomen. In eerste instantie door het proces te bespreken: ‘U zegt wel dat u iets spectaculairs wilt, maar hoogstwaarschijnlijk vindt u het doodeng wanneer het écht interessant gaat worden. Slaap er dus een paar nachtjes over.’ Wanneer een opdrachtgever na deze gevraagde nachten nog steeds denkt dat de samenwerking een goed plan is, eis ik zijn/haar vertrouwen in de vorm van absolute autonomie in mijn werkproces.

Maar goed. Dat ben ik. Nu de kunstenaar Danh Vo. De korte samenvatting is dat kunstverzamelaar Bert Kreuk met Vo had afgesproken dat hij een kunstwerk zou maken dat getoond zou worden in het Gemeentemuseum in Den Haag als onderdeel van een tentoonstelling over (een deel van) Kreuks kunstverzameling. Na een ont-

moeting en ruim een jaar aan mailwisseling tussen Danh, museum en Bert, waarin werd omschreven hoe dat werk er ongeveer uit zou zien, een prijsafpraak over het werk (Kreuk zou het kopen voor \$350.000) en hoe het de zaal zou vullen, werd het kunstwerk een paar dagen voor de opening bij het museum geleverd. Dit was echter een heel ander werk dan was besproken. Veel kleiner ook, zonder enige omschrijving en met een bruikleencontract in plaats van verkooppapieren.

In eerste instantie ben ik gauw geneigd te denken dat een kunstenaar natuurlijk volledig in zijn recht staat wanneer hij met een werk komt dat anders is dan zijn opdrachtgever verwacht. Dat noemen we namelijk 'artistieke vrijheid'. Maar in dit geval lag het anders.

In de periode van het contact tussen de drie partijen waren de prijzen van het werk van Danh Vo namelijk vele malen over de kop gegaan. Het werk dat hij voor Bert zou maken heeft hij volgens hem wel degelijk gemaakt, maar in die tussentijd voor veel meer geld aan een verzamelaar in Zuid-Amerika verkocht. En dat is natuurlijk lullig, want Bert en Danh hadden een afspraak en wanneer een paar dagen voor de opening ineens iets heel anders, veel kleiner wordt geleverd, dan gaat dat ten koste van een tentoonstelling.

Er ontstaat een conflict. Danh Vo ontkent de hele afspraak over de aankoop van dit zaalvullende werk tussen Bert Kreuk en hem en weigert op een gegeven moment nog te communiceren. Bert laat op zijn beurt beslag leggen op het kleine, wél geleverde werk en de boel escaleert. De zaak komt voor de rechter, de rechter stelt Kreuk in het gelijk en dwingt Vo alsnog een 'indrukwekkend kunstwerk' te maken. En hier wordt het voor mij als

kunstenaar lastig. Ik vind namelijk dat Kreuk terecht zegt: afspraak is afspraak. Er zijn voldoende getuigen en e-mails die deze afspraak bevestigen. Echter, de reactie van Danh Vo is voor mij óók invoelbaar.

Waarom dat invoelbaar is? Omdat de kunstenaar geen fabriek is. Omdat kunst emotie is. En ook al heeft Vo zich duidelijk niet aan zijn afspraak gehouden, hij voelt logischerwijs weinig sympathie voor de man die hem voor de rechter sleepte. Vo's voorstel voor een 'indrukwekkend kunstwerk' is dan ook een quote uit de film *The Exorcist* – 'Shove it up your ass, you faggot' – uitgevoerd in kleur en lettertype naar keuze. Vooral dat laatste, dat Bert mag kiezen hoe dit uitschelden eruit mag zien bevestigt dat hij dat indrukwekkende kunstwerk van Vo in zijn reet mag stoppen. Dit 'kunstwerk' komt waarschijnlijk uit het diepst van zijn tenen.

De reactie van Bert op dit voorstel van Danh: 'Laat het kunstwerk maar zitten, schenk die 350.000 dollar aan een goed doel, dan leg ik dat zelfde bedrag er nog eens bovenop.'

Een fantastisch aanbod, lijkt me. Maar stiekem hoop ik toch op een meesterzet, met een meesterwerk als uitkomst.

Je hebt van die woorden die voor verwarring zorgen. Omdat de betekenis of definitie onduidelijk is, of omdat een woord in verschillende contexten een andere betekenis heeft. In het ingewikkeldste geval gelden al deze verwarrende zaken tegelijkertijd en de consequentie is dan al gauw dat mensen het in een gesprek wel over hetzelfde woord hebben, maar tegelijkertijd een totaal ander beeld hebben van waar het desbetreffende gesprek over gaat.

‘Kunst’ is zo’n woord. Als zelfstandig naamwoord is het al moeilijk omdat bijna iedereen wel zo zijn of haar eigen definitie heeft van kunst: kunst moet esthetisch zijn, kunst moet je aan het denken zetten, kunst moet tastbaar zijn en kunst met dieren is geen echte kunst (om wat ‘voorwaarden’ te noemen). Het kunstenaarschap is een vrij beroep, wat betekent dat iedereen kan zeggen dat hij of zij kunstenaar is en dat iedereen dus kan zeggen dat wat hij of zij maakt of presenteert een kunstwerk is. Lastig.

Maar wanneer men over iets zegt dat het kunst is, kan men ook bedoelen dat het nep is. Kunstgras bijvoorbeeld. Of een kunstgebit. Is die jas van echt leer gemaakt of is het kunst? Of wat te denken van een kind dat een kunstje doet? Dan betekent kunst zoiets als een trucje. Of iemand die zijn kunstje opvoert? Dat klinkt als een riedeltje. Misschien kunt u zich voorstellen dat ik, als kunstenaar, met enige regelmaat moeite heb met de termen ‘kunst’ en ‘kunstenaar’. Enerzijds omdat iedereen zich zomaar mijn collega mag noemen en daarvoor is mijn ego simpelweg te groot. Om het even heel grof

te benoemen zie ik de huisvrouw die ook een keer een aquarelcursus heeft gevolgd en zichzelf vervolgens mijn collega-kunstenaar noemt als iemand met grootheidswaanzin en disrespect voor mijn ondertussen toch vijftien jaar lange carrière (en een tien jaar lange opleiding aan vier verschillende kunstacademies) van keihard werken. Anderzijds wordt kunst onterecht geassocieerd met alles wat nep en/of geësceneerd is en dat is feitelijk onjuist.

Twee voorbeelden van kunstwerken die ik waardeer: het werk *Everyone I Have Ever Slept With* van Tracey Emin: een tent met daarin geborduurd de namen van alle mensen met wie ze ooit heeft geslapen, onder wie haar oma omdat ze ook met haar ooit in een bed heeft gelegen. Natuurlijk had ze ervoor kunnen kiezen om willekeurige namen op te schrijven om haar tent mee te vullen. Maar dat deed ze niet. Het is dus echt. Een ander voorbeeld is van Sophie Calle. Een aantal jaren geleden maakte zij een film waarin te zien is hoe haar moeder sterft. Op de video zie je minutenlang hoe een vrouw in een ziekenhuisbed ligt. Ze beweegt niet. Op een gegeven moment komt Sophie zelf in beeld en ontdekt ze dat de vrouw is gestorven. Nergens in de film is te zien wat het exacte moment van sterven is en toch weet je dat het ergens in die minuten gebeurt. Ook dat is echt. En het is hartverscheurend.

De betekenis van kunst is onmogelijk vast te stellen zonder de context van het woord. Het kán betekenen dat iets nep is. Het kán betekenen dat iets geësceneerd is. Maar er bestaat ook altijd de mogelijkheid dat kunst een spiegel van de realiteit is. Het bereiken van dat laatste, dát zie ik zelf, als kunstenaar, als mijn werk.

Waar ik weleens een beetje moe van word is de steeds herhaalde vraag 'Ja, maar wat is nou het belang van kunst?' Op dit moment zijn er zelfs kunstcritici die beweren dat 'de concrete impact van geëngageerde kunst in deze tijd nihil is'. In kranten als *NRC Handelsblad* lees ik over de verschillende soorten kunst, namelijk 'gewone kunst' en 'geëngageerde kunst'. Het verschil zou dan zijn dat gewone kunst 'nog weleens voor vernieuwing, voor ontregeling en onvoorspelbaarheid, voor schoonheid en verrassing zorgt, maar dat geëngageerde kunst daar al jaren niet meer in slaagt'. Excusez-moi, 'gewone kunst'? Wat is dat in godsnaam? En sinds wanneer bestaat er een vorm van ongeëngageerde kunst?

Nog zo'n steeds terugkerende vraag (ook gesteld in *NRC Handelsblad*): 'Als je echt geëngageerd wilt zijn, waarom maak je dan kunst en word je geen actievoerder of politicus?' Wel, het antwoord is eigenlijk zó simpel dat mijn ogen er spontaan van beginnen te rollen. Om te beginnen is er het simpele gegeven dat er zowel bij een politicus als bij een kunstenaar sprake is van vakmanschap. De noodzakelijke talenten verschillen nogal tussen beide beroepen. Ze zijn dus niet inwisselbaar. Dan de activist. Sinds wanneer is dat per definitie een vak? Volgens mij kan iedereen in meer of mindere mate activist en tegelijkertijd nog prima communicatiemedewerker zijn.

Dan het volgende, en meest belangrijkste, simpelweg omdat we hier meteen het grote belang van de

kunsten te pakken hebben:

De kunstenaar (in de breedste zin van het woord) is, in potentie, de machtigste persoon denkbaar.

Nu zie ik uw ogen groter worden en er verschijnt een vraagteken boven uw hoofd, dus ik zal het uitleggen – het is echt heel simpel!

Elke politicus, activist, wereldveranderaar, verbeteraar, leider, volger, burger, vader, moeder, onderwijzer wordt altijd ergens door geïnspireerd om te doen wat hij/zij doet. Die inspiratie, beste lezer, komt altijd ofwel direct ofwel indirect vanuit de kunsten. Met andere woorden: de kunstenaar heeft op het eerste gezicht misschien niet de macht om de wereld te veranderen, maar... de macht om grote groepen mensen te laten denken dat ze *zélf* hebben bedacht dat ze de wereld willen veranderen ligt bij de kunst.

Het verschil tussen geïnspireerd worden door, ik noem maar wat, een mooie speech van Obama is dat je dan gevoelsmatig een idee overneemt van een ander, van iemand die je bewondert. Geïnspireerd worden door de kunst geeft je het gevoel *zélf* een nieuw idee ontwikkeld te hebben, en eigen ideeën, iets zelfbedachts creëert een sterkere basis om er ook daadwerkelijk iets mee te (willen) doen.

Hoewel het in de praktijk niets uitmaakt en de kunst de wereld toch wel blijft inspireren is er wel iets wat ik hierbij op wil merken. Iets wat ik zelf bijzonder jammer vind. Momenteel heerst er een klimaat waarin bijna niemand nog lijkt te beseffen hoe deze praktijk werkt. Men, en

daarmee bedoel ik zowel het gros van de kunstenaars zelf als de wereld daaromheen, heeft ondanks het extreem simpele antwoord op de vraag 'Waar ligt het belang van de kunst?' ontzettende moeite om daar iets zinnigs over te formuleren.

Daarom stel ik voor dat u deze pagina's voor het gemak even kopieert en bijvoorbeeld op de wc hangt zodat u er elke dag een paar keer naar kunt kijken. U zult zien dat de volgende keer wanneer iemand iets laat vallen over het gebrek aan impact van de hedendaagse (geëngageerde) kunst, u over die persoon heen walst met het allerbeste argument denkbaar.

4

Er is begin 2016 iets opmerkelijks gebeurd. Iets wat iedereen buiten de kunstsector lijkt te verbazen. Na uitgebreid onderzoek van de Sociaal-Economische Raad en de Raad voor Cultuur is het officieel: de kunstenaar in Nederland is arm. Minister Bussemaker van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zegt dat ze hier al bang voor was, maar nu toch wel echt schrikt. Goh.

Maar het gevolg is interessant. De kunstenaar is namelijk getransformeerd van een luie subsidietrekker die teert op uw belastinggeld in een arme sloeber die hard werkt tegen een hongerloon of soms zelfs tegen helemaal geen loon.

Ik ben zelf beeldend kunstenaar (volgens het rapport de armste groep binnen de kunstsector) en ik maak van de gelegenheid gebruik om u een kijkje te geven in mijn persoonlijke financiële situatie.

In *de Volkskrant* van 22 januari 2016 las ik: 'De bezuinigingen hebben een ravage aangericht in de kunstwereld. Wie niet bij de top hoort, kan niet rondkomen,' en ik voelde me een beetje trots. Het betekent namelijk dat ik bij de top behoor.

Ik heb geen woonhuis. Geen auto. Geen dure apparatuur. Geen dure kleding. Ik ga zeer-zeer zelden op vakantie. Ik kan mijn huur meestal wel betalen. Mijn enige vaste inkomstenbronnen zijn mijn columns in *Het Parool* en in het tijdschrift *OneWorld*. Wat ik daarmee verdient is precies genoeg voor mijn huur en boodschappen. Of mijn huur, mijn gas, elektra en water en mijn verzekering en telefoonrekening. Extra kosten zijn mijn

reiskosten binnen Nederland en natuurlijk mijn werk. Dat laatste vooral, dat kost een klein vermogen. Kunst maken is een zeer kostbare aangelegenheid.

Gelukkig geef ik regelmatig lezingen. En ik ben zo'n kunstenaar die af en toe geld vraagt voor haar deelname aan een tentoonstelling. En nee, dat is helaas zeker niet gebruikelijk. (O, en een enkele keer verkoop ik een werk, maar doorgaans is mijn investering zo groot dat ik daar niets op verdien.) Hiermee financier ik mijn overige vaste lasten en als het meezit ook nog een deel van mijn werk. Als het tegenzit of als het zomer is – want dan ligt 'de sector' stil en schrijf ik ook minder columns – stapelen de rekeningen zich doorgaans op.

Ik ben wel die ene kunstenaar in Nederland (voor zover ik weet) met een zogenaamde mecenas: een kunstverzamelaar die een deel van mijn werk financiert. Daarnaast krijg ik met enige regelmaat (kleine) donaties van particulieren via een 'vrienden van TINKEBELL'-projectje. En een enkele keer krijg ik een beetje subsidiegeld. Deze opsomming van sponsoring maakt dat ik mijzelf als rijk ervaar. Niet omdat ik er letterlijk rijk van word (een heel enkele keer betaal ik er wat rekeningen van die te lang liggen om beslaglegging door een deurwaarder te voorkomen). Alles gaat rechtstreeks naar mijn werk.

Ik reken mijzelf tot een van de meest succesvolle kunstenaars in dit land en als ik om me heen kijk zie ik voornamelijk collega's met (veel) lagere inkomsten en minder investeringsmogelijkheden.

Waarom deel ik dit met u? Omdat u kennelijk geen idee heeft en omdat het fijn zou zijn als u dat wél had. Niet als klacht. Ook geen zieligheidskwestie. Maar gewoon, voor de realiteitszin.